hoort, en daarom alleen uit het geloof zelf opkiemt in het verbrijzeld hart.

En is men eenmaal in deze stroomen van twijfelingen en bekommernissen meegesleept, en leeft men in een omgeving, die deze slingeringen aanmoedigt, en hoort men een prediking, die er geen bestier voor geeft, ja, dan blijft het bij deze kinderen Gods soms tot in hun laatste dagen een angstig vragen, en breekt lang niet zoo zelden eerst kort voor het sterven het volle licht door in hun ziel.

Niet alsof eerst op dat late oogenblik de eerste genade aan hen besteed werd. Die genade werkte reeds lange jaren.

Maar nu eerst vallen de schellen van de oogen, en *zien* zij het licht.

Voor het overige daarentegen heerscht er bij maar al te veel sterfbedden een dolle, geestelooze toon, en staat er op, o, zoo menig graf een zielaangrijpend vraagteeken.

Wat was dit sterven? Een ingang in het eeuwige leven, of een voor eeuwig verzinken in de banden der helle en des doods?

Dit maakt het dan ook zoo verklaarbaar, dat men, vooral als de geneesmeester zegt dat er geen hope meer is, nog zoo vaak een laatste poging aanwendt, om den stervende tot zijn Heiland te roepen.

En dit *moet* ook. En mits het uit drang van heilige liefde en niet uit harde hooghartigheid geschiedt, is dit altoos prijslijk.

Soms droeg het ook vrucht

Alleen maar, zulk vermaan aan de stervenden, droeg zoo dikwijls het karakter van inhaling van verzuim.

Een moeder, die in gezonde dagen haar man, haar kind geestelijk maar in het wild had laten groeien; die zelfs in de eerste dagen der ziekte, toen er nog geen gevaar was, alleen over hoetjens en kalfjens had gesproken; en nu, in het uiterste oogenblik, door den naderenden doodstrijd opgeschrikt, zich plotseling herinnert, dat ook haar man, haar kind een ziel voor eeuwig te verliezen heeft, en nu waant de schade van vroeger door een dringend woord te kunnen inhalen.

En dit nu baat meestal niets.

Omdat ze er de kunst niet van verstaat; omdat de arme lijder reeds te ver weg en te beneveld is; en ook omdat God aan zulk doen geen zegen heeft toegezegd.

Maar wel gaat van zulk pogen der wanhoop een kreet der conscientie aan alle levenden uit: Nu nog, in den welaangenamen tijd, in het heden der genade, bedenk voor u zelven, en bedenk voor uw lievelingen wat tot uwen eeuwigen vrede dient.

En vraagt ge, of we dan, als een onzer lieven wegsterft, zonder ons vóór zijn sterven een teeken van geestelijk leven te geven, het oordeel hebben te vellen, dat wie heenging verloren is, — dan luidt het antwoord: *Gij hebt niet te oordeelen. Die de levenden en de dooden oordeelt, is de Heere.*

Ge moogt dus niet zeggen: Hij zal toch wel zalig wezen. Waar geen grond bleek, hebt ge geen grond. En althans in deze heilige zaak van zoo ontzettenden ernst zult ge niet liegen.

Is niets van het kindschap in den gestorvene door u ontdekt, dan mist ge ook elk recht, om te zeggen, dat God hem toch wel genadig zal zijn.

En ook moogt ge voor den gestorvene niet meer bidden, of God hem alsnog genadig wil zijn; want al heeft het woord van den Prediker »zooals de boom valt, blijft hij liggen" een eenigzins anderen zin, toch is de gedachte die het vrome volk hierin uitspreekt, volle waarheid.

Aan deze zijde van het graf moet het leven in de ziel en het licht in het zielsoog er zijn, of het komt er niet.

Aan de overzijde van het graf is er geen plaats meer voor bekeering.

Denk slechts aan den rijken man in de gelijkenis.

»Tusschen u en ons is een diepe klove, zoodat wie over wilde komen, niet zou kunnen."

Maar, en hier dient nadruk op gelegd, ge moogt evenmin zeggen: *Hij is verloren*; want ook dat weet ge niet.

Toen Calvijn hoorde van den fanatieken moordenaar, die den hertog de Guise had overhoop gestoken, zei hij: »Niemand weet of God nog niet in zijn doodsgil den hertog genadig is geweest."

Gods vrijmacht zult ge niet verkorten.

Genade ten leven instorten is een werk van een ondeelbaar oogenblik, en gij kunt nooit zeggen, wat het God belieft, nog in zulk een laatste oogenblik, nog in den jongsten snik aan den stervende te doen.

Ge moogt niet zeggen, dat het zoo is. Ge mist zelfs allen grond der hope, om er op te rusten. Maar de *mogelijkheid* blijft, en dit reeds stuit de wanhoop.

Bij alle kinderen Gods is het sterven een *afsterven van de zonde*; en wie merkt er iets van, dat God in het sterven dit afsnijden van alle zonde en dit voltooien der heiligmaking tot stand brengt?

Van Gods verborgen werking in de ziele merken we later, als de vrucht er van uitkomt; maar als de Heilige Geest het inwendig verborgen werk volvoert, is het voor ons een geheimenis.

Ge hebt dus geen oordeel te vellen. Niet te roemen in een zaligheid, waar ge niet van weet. U niet te sussen met een algemeen praatje zonder ernst. Noch ook van een hope te gewagen, waar ge geen grond voor hebt.

Ge hebt het aan God over te geven, en dankbaar de *mogelijkheid* te erkennen, dat er nog genade *kan* gewekt zijn.

Het »heden zult gij met mij in het paradijs zijn" kwam ook immers onverwacht.

Jezus' discipelen zijn op de vlucht geslagen. Judas heeft hem verraden. Petrus hem verloochend. Enkel Johannes is bij het kruis gezien. Alleen een paar vrouwen volhardden in hun liefde. En terwijl alle deze kinderen Gods sidderen en beven en zondigen, is het die moordenaar aan het kruis, voor wien Jezus de deur van het paradijs ontsluit.

Zoo heeft Jezus nog in het sterven op het vloekhout aan onze stervenden gedacht, en door dat aangrijpende woord tot den kruiseling in zijn doodsangsten, aan zoo duizend en nogmaals duizend zielen, die in hun sterven wanhoopten, nog in dat sterven zelf den moed en de hope der behoudenisse hergeven.

o, In het sterven valt zelfs de beste vroomheid weg, en komt onze ziele zoo naakt en in haar schaamte voor haar God te staan. De afstand tusschen den moordenaar en een lief kind Gods als Johannes krimpt in de ure van het sterven zoo in.

Het wordt dan zoo *enkel* genade. Zoo niets dan een »Heere Jezus, ontvang mijn ziel!"

En daarom zie in dagen van zoo somberen ernst niet op uw stervende, zie niet op uw doode, blijf niet op zijn grafsteen staren, maar staar eeniglijk op de genade uws Heeren, zoo vrijmachtig, zoo Goddelijk ontfermend en zoo rijk.

KUYPER.

Amsterdam, 16 Dec. 1892.

SYNODAAL PALEIS.

Het Synodale Genootschap zal thans ook haar *Synodaal paleis* in de residentie verkrijgen.

Een somme gelds is bijeengebracht, een kostbaar pand in de Javastraat te 's-Gravenhage aangekocht, en daar zal nu voortaan de Synodale Hierarchie zetelen.

Nu, het zij haar gegund.

Het lokaal, in een gewezen stal, onder de benauwende verwulven van een zijvleugel der Willemskerk, was een al te sober lokaal voor zulk een hoogeerwaardig lichaam.

Niet daarom wijzen we dan ook op dit feit.

Maar wel, om nogmaals te doen uitkomen, hoe volmaakt in strijd met den aard van een Gereformeerde kerk zulk een stichting is.

De Gereformeerde kerk, die geen Hierarchie kent, maar ze bestrijdt, *kan* juist deswege nooit één vaste plaats voor haar Synoden aanwijzen.

Zij is uit de gemeenten, zoekt daarom de gemeenten, en wordt deswege nu hier, dan daar gehouden.

Elke Hierarchie daarentegen trekt naar een vaste plaats.

De Pauselijke Hierarchie heeft haar zetel in Rome; de Anglicaansche Hierarchie in Canterbury; en zoo ook de Synodale Hierarchie in Den Haag.

Toch staat zelfs onder deze drie de Synodale Hierarchie het laagst.

Rome als zetel spreekt van aanspraak op *zelfstandigheid*. Canterbury spreekt van *historischen zin*. Maar de *Residentiestad* getuigt van niets dan zucht, om een bijwiel bij het rad van Staat te zijn.

Noch fierheid, noch historische zin, maar de poging om iets van den luister van den aardschen troon voor zich te rooven.

En nu sprak het van zelf, dat dit er toe *moest* leiden, om ook een eigen Synodaal *paleis* te bezitten.

Te Rome het Vaticaan; te Canterbury het aartsbisschoppelijk paleis; in Den Haag het Synodaal paleis.

Het is al uit één geest, en strekt zich naar éénzelfde doel uit.

Machtsvertoon, en vertoon van grootheid.

Eén ding zal ons slechts benieuwen, en dat is, of nu eindelijk de Synodale vierschaar *publiek* zal zijn.

Of de leden van het Genootschap er bij zullen worden toegelaten.

Of wel, dat men voortgaan zal op den ouden deftigen trant van te vergaderen in *gesloten zitting*.

Nog hopen we het eerste, maar het laatste vreezen we.

Het ligt toch zoo geheel op de fatale lijn, waarlangs dit hiërarchisch Genootschap zich voortbeweegt.

Wel veelhoofdig hier wat elders eenhoofdig is, maar in aard en wezen met alle hiërarchie één.

Begaat nu deze hiërarchie nog de fout van zich ook politiek met het Conservatisme te vereenzelvigen, dan zal de parallel compleet zijn, maar dan ook het laatste overblijfsel van den Calvinistischen oorsprong verloochend.

DE WETTIGHEID VAN DE LAATSTE GENERALE SYNODE.

In het laatste nummer van *de Bazuin* (dat van gisteren, 2 Dec. 1892) is door Prof. de Cock een stukje geplaatst over *het praesidium van de Synode*; waarvan de inhoud in het kort hierop neêrkomt: 1. uit de bepalingen van artt. 37 en 41 van de Kerkenordening moet worden afgeleid, dat bij de Nederlandsche Gereformeerde Kerken eene Synodale Vergadering nooit tweemalen achtereen denzelfden praeses mag hebben; en 2. een emeritus predikant kan in eene Synode nooit wettiglijk praeses zijn, daar hij in zijne kwaliteit van emeritus-predikant op geenerlei wijze in eene kerkelijke vergadering ook maar zitting kan hebben.

In het stukje zelf wordt ook bij herhaling uitgesproken, waarop die beschouwingen doelen. De geachte schrijver vond er aanleiding toe in de omstandigheid, dat de Voorloopige Synoden van Nederduitsche Gereformeerde Kerken te Leeuwarden (Juni 1890), te 's-Gravenhage (Sept. 1891) en te Amsterdam (Juni 1892) telkens gepresideerd zijn door Prof. Kuyper, emeritus predikant van de Gereformeerde kerk te Amsterdam. En met het oog op de dubbele onwettigheid, die z. i. daarin gelegen is, wil hij voor de toekomst zulke »afwijkingen van de Kerkenordening" voorkomen.

Wanneer thans dit stukje mij aanleiding geeft om er met een enkel woord tegen op te komen, dan geschiedt dit zeker niet, omdat ook mijn naam er in genoemd is, of omdat ik het met den inhoud niet eens ben. In de vele kerkrechtelijke beschouwingen, die week aan week worden openbaar gemaakt, is telkens wel het een of ander, dat ik onjuist acht, en dat ik toch maar altijd laat rusten; meest uit gebrek aan tijd, en ook omdat ik de bestrijding minder noodig acht. Maar het geval, dat zich thans voordoet, maakt inderdaad eene uitzondering; want de quaestie, die daarbij is opgeworpen, is voor alle onze Kerken van zóóveel gewicht, en dan niet alleen voor de toekomst, maar ook voor het heden, dat ik om der wille van die Kerken wel gedrongen word, het pleit voor haar op te nemen.

Immers, in bovengenoemd stukje wordt verzekerd, en zelfs als iets dat van zelf spreekt voorgesteld, dat de laatste Voorloopige Synoden van Nederduitsche Gereformeerde Kerken onwettiglijk waren samengesteld, en bovendien onwettiglijk gepresideerd werden, reeds omdat Prof. Kuyper, die emeritus-predikant is, daarvan lid was en driemalen achtereen presideerde. Maar indien dat juist is, *dan was om geheel dezelfde reden ook de Generale Synode van 17 Juni 1892 onwettiglijk samengesteld en werd zij onwettiglijk gepresideerd*. En nu zal wel geene aanwijzing noodig hebben, wat daaruit volgen zou voor de wettigheid van de door die Synode genomen besluiten; te meer, omdat wel niemand beweren zal, dat de tegenwoordigheid en de leiding van den gewraakten emeritus-predikant al te onbeduidend was om eenigen invloed te oefenen. De gemaakte bedenking richt zich dus wel degelijk tegen alle onze 700 Kerken: zij betreft de wettigheid van haar kerkverband, van hare ganssche positie, en van alle kerkelijke orde in haar midden.

Ronduit gesproken, ben ik dan ook van gevoelen, dat een lid der Kerk, bij wien *zulke* bedenkingen aanwezig zijn, niet beginnen mag met ze door den druk openbaar te maken, en dat voorts ook *de Bazuin* daarvoor niet de plaats is. Wel is dit geen kerkelijk blad; maar het is toch ook niet geheel buitenkerkelijk, daar het uitgaat van onze eigene Theologische School; en in zulk een blad moet m. i. geen bezwaar worden uitgesproken, dat wel niet de bedoeling, maar dan toch de strekking heeft, om alle kerkelijke orde op losse schroeven te stellen. Zulk een bezwaar moest toch allereerst voor de Kerken zelve gebracht worden; en dan te rechter tijd, d. i. in dit geval, toen de beide Synoden in Juni 1892 nog bijeen waren. Ik betreur dan ook zeer, dat onze broeder der Cock toen ter tijd het niet ingebracht heeft; wel niet op de Generale Synode zelve, maar dan van tevoren, in de weken die aan onderhandeling en voorbereiding waren toegewijd, en die ook voor deze quaestie tijd en gelegenheid genoeg gaven. En nog minder begrijp ik, dat hij thans zijn bezwaar openbaar maakt, zonder ooit in het particulier met Prof. Kuyper of met mij daarover gehandeld te hebben. Niet alsof wij van kerkgeschiedenis en kerkrecht zooveel meer zouden weten; maar omdat toch wel te onderstellen was, dat wij voor onze afwijkende beschouwing althans eenigen grond zouden hebben, en omdat het dan van belang was, dien grond te kennen, voordat een bezwaar van zoo verre strekking onder het publiek werd gebracht. In ieder geval zou het antwoorden mij dan veel aangenamer geweest zijn; en misschien zou het op de beschouwingen van mijn waarden ambtgenoot ook wel eenigen invloed gehad hebben.

Intusschen, het bezwaar heeft nu eenmaal in *de Bazuin* gestaan, en op sommige lezers misschien indruk gemaakt. Laat mij in hetzelfde blad dan nu mogen doen, wat ik anders liever in een brief of gesprek zou gedaan hebben, 'n l. de aandacht vestigen op sommige punten, die aan de opmerkzaamheid van Prof. De Cock schijnen ontsnapt te zijn.

I. *Wat betreft het achtereenvolgens optreden van denzelfden praeses in Synodale vergaderingen*

1°. Dit was o. a. verdedigd met de opmerking, dat de Synode van Emden (1571) en de daarop volgende Synode van Dordrecht (1574) beide gepresideerd zijn door Gaspar van der Heyden. Daartegenover stelt Prof. De Cock, dat dit geene gelijksoortige Synoden waren, daar de eerste eene *generale* was, en de tweede eene *provinciale* of *particuliere*. Geheel juist is dit echter niet. In 1571 was het zeker wel de bedoeling geweest, dat een Synode zou samenkomen, die *generaal* of *nationaal* zijn zou (in tegenstelling, eenerzijds met *oecumenisch*, en anderzijds met *provinciaal* en *particulier*) maar door het gedwongen wegblijven van meer dan een derde der Nederl. Kerken, en dat juist van het sterkste en bloeiendste deel, is het slechts eene Synode geweest van twee der drie groote provincien, waarin alle Nederlandsche Kerken werden ingedeeld; gelijk zij dan ook zelve in het opschrift harer Acta zich aldus betitelde, in verschillende besluiten zich uitdrukkelijk van eene Generale Synode onderscheidde, en bepaalde dat zulk eene Generale Synode, zoo mogelijk, enkele maanden later zou gehouden worden. En de Dordtsche Synode van 1574 noemde zich zeker *provinciaal* (in tegenstelling eenerzijds met *nationaal* of *generaal*, en anderzijds met *particulier*), maar dan niet in denzelfden zin, als waarin dat woord later gebruikt werd, want uit *twee* provincien waren de Kerken aldaar saamgeroepen, en uit beide waren zij ook opgekomen, voor zoover de Spaansche legers het niet verhinderd hadden. Die twee Synoden kunnen dus niet zoo maar als *generaal* en *provinciaal* van elkander onderscheiden worden. Eerder waren zij beide eene middensoort. En al was er dan ook voorts groot verschil in den omvang van beider werkzaamheden, hierin kwamen zij toch beide weêr overeen, dat zij voor onze Nederlandsche Kerken inderdaad geweest zijn de twee eigenlijk gezegde constitueerende Synoden: die van Emden, om den grondslag te leggen, en voorts voor den toestand van vervolging en verstrooiing; die van Dordrecht, om nu op dien grondslag voort te bouwen in den toestand van aanvankelijke vrijheid. Toch is men er destijds bijzonder op gesteld geweest, dat die twee vrij gelijksoortige en uiterst gewichtige Synoden door denzelfden praeses zouden geleid worden; geenszins om daarvan een regel te maken, maar omdat het in dien tijd voor de goede constitutie der Kerken van belang geacht werd. En juist daarom zie ik in die benoeming ook thans nog een antecedent, waarop men zich beroepen mag.

2°. Ook al zou men de Emder Synode geheel met eene *generale* of *nationale* willen gelijkstellen, dan geeft toch nog haar praeses een antecedent. Immers, de Synode, die gevolgd is op die van 1574, was de Nationale Dordtsche van 1578; en in die Synode (waar Datheen tegenwoordig was en dus vanzelf tot praeses werd aangewezen) is wederom dezelfde Gaspar van der Heyden tot assessor benoemd, d. w. z. bij moest den praeses bij de leiding helpen en eventueel zelf als zoodanig optreden. Het zou dus zeer gemakkelijk hebben kunnen gebeuren, dat hij na den eersten dag voor goed praeses was geworden, en dan driemalen achtereen als zoodanig de Nederlandsche Synoden geleid had, van welke Synoden dan toch in ieder geval twee geheel gelijksoortig waren. En dit is waarlijk niet het eenige voorbeeld van een Synodalen praeses, die in de onmiddellijk volgende gelijksoortige Synode tot assessor benoemd werd. Bij de *generale* of *nationale* Synode was Arnoldus Cornelii, die in Zuid-Holland de kerkelijke leider was en die in de beide Dordtsche Synoden van 1574 en 1578 telkens eerste scriba geweest is, in de daarop volgende Middelburgsche (1581) praeses, en in de toen volgende Haagsche (1586) assessor. En dat het ook bij de *provinciale* en *particuliere* Synoden herhaaldelijk voorkwam, kan uit hare opgaven nog aan ieder blijken; b. v. voor Zuid Holland uit het door M. Soetmans uitgegeven Synodaal Register. Dit nu zou niet gekomd hebben, wanneer het volstrekt ongeoorloofd geweest was, dat men tweemaal achtereen presideerde. Wie in geen geval presideeren mocht, zou ook uit den aard der zaak niet benoembaar geweest zijn voor assessor.

3°. Tegenover dit alles staat nu echter, volgens Prof. de Cock, een bepaald verbod in de Kerkenordening. Wel niet met zooveel woorden, maar dan toch bij gevolgtrekking. Het staat er uitdrukkelijk in, sedert 1578, met betrekking tot Kerkeraden en Classen; en dus, wordt gezegd, »dit geldt evenzeer van de particuliere en generale Synoden." Sterk zal men dien bewijsgrond wel niet kunnen noemen; althans niet zóó sterk, dat men stellig spreken kan van een blijkbaar voorschrift der Kerkenordening; allerminst, wanneer feiten voorhanden zijn, die het tegendeel schijnen aan te wijzen. Toch laat zich denken, dat men die gevolgtrekking vasthoudt, zoo er niet nog meer ware in te brengen. Maar, en dit is de hoofdzaak, de geachte schrijver heeft in onze oude Kerkordening een klein artikeltje geheel over het hoofd gezien. Toen de Emder Synode in 1571 onze Kerken constitueerde, maakte zij ook uitvoerige bepalingen met betrekking tot de kerkelijke vergaderingen, bepalingen die bijna zonder uitzonderingen steeds gehandhaafd zijn en ook nu nog gevolgd worden; en in die bepalingen (gewoonlijk afgedrukt achter de Acta) staat ten aanzien van de Provinciale Synoden (Cap. III, art. 6) en dus ook (volgens Cap. IV, art. 1) ten aanzien van de Generale Synoden: »Het ambt van den praeses neemt een einde, zoodra de Synode hare werkzaamheden eindigt; *het zal echter de eerstvolgende Provinciale* [en dus ook Generale] *Synode vrijstaan, òf denzelfden òf enen anderen praeses te verkiezen* (in den oorspronkelijken tekst: »liberum autem erit proximo conventui Provinciali vel eundem vel alium eligere") Dat was niet bepaald voor de Classen, in de vele artikelen die voor hare samenkomsten gemaakt werden. En toen nu in 1578, eerst voor de Kerkeraden, en daarna voor de Classen het twee, maal achtereen presideeren verboden werd, werd ditzelfde verbod niet herhaald in de artikelen, die over de Synoden handelen. Toch zou zulks waarlijk wel noodig geweest zijn, indien toen bedoeld was, dat zoodanig verbod ook voor de Synoden zou gelden; want juist voor deze was het tegendeel uitdrukkelijk vastgesteld. Dat het bij de Synoden achterwege bleef, toont duidelijk dat men daarvoor dus bleef bij de reeds geldende en aan ieder bekende bepaling, die geheele vrijheid van keuze gaf. En niet anders werd gehandeld bij alle volgende redactiën van de Kerkenordening; 't geen te meer klemt, omdat reeds in 1581 een afzonderlijk artikel gemaakt werd over de praesides van kerkelijke vergaderingen in het algemeen (art. 35 in de redactie van 1619). De gevolgtrekking, die men hier voor Synoden zou willen maken uit hetgeen bepaald was voor Kerkeraden en Classen, wordt dus door de Kerkenordening zelve zeer duidelijk gewraakt. En voorts zal wel door niemand betwist worden, dat eene Synodale bepaling, zoolang zij niet gewijzigd of afgeschaft is, hare geldigheid houden blijft. Dus ook de bovenaangehaalde bepaling van de Emder Synode.

4°. Inderdaad kon ook aan Synoden eene vrijheid gelaten worden, die aan Kerkeraden en Classen moest ontzegd worden; want in laatstgenoemde vergaderingen, die zoo vaak samenkomen, en die dan zoo velerlei zaken te behandelen hebben, en die voortdurend met het practische leven in aanraking komen, en waarin een heerschzuchtig predikant lichtelijk geen genoegzaam tegenwicht zou vinden, was er anders inderdaad veel gevaar, dat de oude hierarchie weêr zou binnensluipen. Bij Synoden, die slechts zelden bijeenkomen, en die dan een veel beperkter werkkring hebben, en die minder onmiddellijk met het practische leven te doen hebben, en waartoe Classen of Provinciën ieder hare meest geschikte Dienaren afvaardigen, was wel weinig gevaar, dat er weer eene soort van bisschopszetel komen zou. En daar nu een beginsel van ons kerkrecht is, dat de meerdere vergaderingen nooit zonder noodzaak beperkende bepalingen maken, is het waarlijk niet vreemd, maar eerder zeer begrijpelijk, dat men in de keuze van een praeses de Synoden vrijliet.

5°. Natuurlijk werd nu echter met die vrijheid niet bedoeld, dat voortdurende herkiezing als het ware regel zou worden. Integendeel, afwisseling werd zeer zeker wenschelijk geacht. In dat opzicht ben ik het met Prof. de Cock geheel eens. Zoo nu zijnerzijds maar erkend wordt, dat er een groot onderscheid is tusschen »wenschelijk verklaren" en »gebiedend voorschrijven". Wanneer de Synode, als bij uitzondering, den vorigen praeses wederom als zoodanig benoemt, dan moet zij daarvoor eene bepaalde en genoegzame reden hebben. En die was er inderdaad voor de Synoden, die in Sept. 1891 en in Juni 1892 Prof. Kuyper benoemden; deels in de omstandigheid dat die twee buitengewone Synoden, wel niet formeel, maar dan toch materieel, eigenlijk eene voortzetting waren van de Synode, die voorafging; deels, en vooral, in het feit, dat zij bijna uitsluitend bestemd waren om het aangevangen werk van de kerkelijke vereeniging voort te zetten en zoo mogelijk te voltooien, waarvoor dan zeer dienstig geacht werd (en de uitkomst heeft dit niet gelogenstraft), dat men bij die één zeer gewichtige handeling ook dezelfde leiding behield. Er was dus ongeveer dezelfde reden, als die ook in de 16e eeuw onze constitueerende Synoden bewogen heeft, zooveel mogelijk dezelfde mannen in het moderamen te hebben.

II. *Wat betreft de bevoegdheid van een emeritus-predikant, om als zoodanig lid te zijn van kerkelijke vergaderingen.*

1°. Deze bevoegdheid wordt door Prof. de Cock ontkend; edoch, zonder eenigen bewijsgrond uit de Kerkenordening, zonder eenige poging om het ook maar bij gevolgtrekking daaruit af te leiden, en zonder eenig beroep, hetzij op Provinciale, Classicale en Kerkeraadsregelingen, of wel op hetgeen volgens de geschiedenis kerkelijke usantie was. Nu, dit is te begrijpen; maar toch geenszins toe te laten. Wanneer sprake is van wettigheid of onwettigheid, moet toch immers eerst en vooral onderzocht worden, wat kerkrechtelijk geldt. En zeer zeker laten de bronnen ons hier niet in verlegenheid; tenzij dan door den grooten overvloed van stof.

In de Kerkenordening zelve staat alleen de algemeene bepaling (Art. 13), dat een emeritus-predikant »de eere en den naam eens Dienaars behoudt". Met die »eere" kan het tractement niet bedoeld zijn; want over het pensioen wordt in datzelfde artikel nog afzonderlijk gehandeld. Maar wat dan? Het kan moeilijk iets anders beteekenen, dan dat de predikant wel van alle *verplichting* tot dienstwerk ontslagen wordt, maar toch alle *bevoegdheid*, die hij vroeger had, geheel behoudt. Wie hem die bevoegdheid, hetzij geheel of ten deele, ontzegt, kan toch niet geacht worden, hem »als Dienaar", juist in die kwaliteit van Dienaar, »te eeren". Reeds op ieder ander gebied zou het tegenstrijdig zijn, wanneer een bestuur zijne »eereleden" buiten de deur sloot; maar dan nog veel meer op het kerkelijk gebied, waar een predikant levenslang aan den kerkedienst verbonden wordt, en dus ook, al kan hij zijn dienst niet genoegzaam meer waarnemen, zoodat hij emeritus moet verklaard worden, toch nog eene roeping heeft om te doen, wat hij kan.

Inderdaad is in onze Kerken die bepaling dan ook bijna overal aldus opgevat. Zij is in Provinciale en Classicale regelingen nader uitgewerkt en toegepast; zeker wel met eenig onderscheid in de toepassing, waartoe aanleiding en vrijheid was, omdat de Kerkenordening slechts eene algemeene uitdrukking bevatte; maar dan toch, behoudens enkele uitzonderingen, altijd in dien zin, dat een emeritus-predikant, met betrekking tot zijn Kerkeraad, Classe en Synode, de bevoegdheid, die hij vroeger had, behield, zij het ook soms met eenige beperking. Laat mij uit de vele bepalingen, die hierover gemaakt zijn, de volgende mogen aanvoeren:

Voor geheel Friesland gold de bepaling, die, wat haar tweede gedeelte betreft, ook in de laatste uitgave van het Kerkelijk Wetboek voor Friesland is opgenomen: »Geen Emeritus blijft lid van den Kerkeraad, zonder speciale verkiezing [hetgeen echter niet zeggen wil, dat hij *als onderling* moest verkozen zijn]; doch behoudt zitting in zijne Classis, indien hij zulks begeert" (a. w. Ed. 1806, Afd. XIX, art. 3).

Voor de geheele provincie Utrecht golden de bepalingen (alle te vinden in het Utrechts Synodaal Handboekje, blzz. 76 vg.): »Emeritipredikanten moeten, daar zij woonen, nog, zooveel moogelijk, alle diensten doen, 't zij met zieken te bezoeken, 't zij met catechiseeren, enz., zoo veel hunne dispositie toelaat" (bepalingen uit de jaren 1654 en 1656).

»Zij behouden, volgens de K. O. art. 13, *alle eer;* waarover eens eene quaestie ontstaan zijnde, de Synodus heeft vermaand, de eer van een emeritus-predikant te bewaaren, en de quaestiën hierover aan de reedelijkheid en discretie van de Classis gerecommandeerd en gelaaten" (uit de jaren 1662 en 1663).

»Aan Ds. Rappardus, Emer. pred. van Nederhorst den Berg Salvo Honore, een *concluderende* zoowel als een *adviseerende stem* in alle Classicale vergaderingen toegestaan, en ook het deelen in de Classicale commissiën met het daaraan geännexeerde Viaticum, alsook een deelen in de Classicale penningen van examina enz., wanneer zijn opvolger niet tegenwoordig is" (uit het jaar 1801).

»Even gelijk Ds. de Kruijff, Emer. pred. van Lopik en Cabauw Salvo Honore, zoo [d. i. die] gecommitteerd is naar deze Synodus, en van dezelve gecommitteerd om de Correspondentie met de Synodus van Noord-Holland waar te neemen."

In de Classe van Dordrecht was bepaald (Ordinantiën enz. Cap. XIV, art. 2; Ed. 1686, blz. 34; Ed. 1716, blz. 69): »Emeritus in de Classis comparerende behoud een adviserende stem"; hetgeen in 1765 aldus gewijzigd werd (Ed. 1785, blz. 118): »Emeriti, lid willende blijven van de Classis, moeten de boeten betalen, ten waren zij 't oudste lid van de Classis waren."

In de Classe van Gorinchem was de vastgestelde regel (Wetboek enz., blz. 31): »1°. Een Emeritus-predikant mag Kerkeraad beleggen, als er in zijne plaatze een ander beroepen zal worden en heeft in die te doene beroeping eene stem. 2°. Emeriti hebben eene adviseerende en concludeerende stem in de Classis, en blijven in alle Classicale eer en voordeelen, als zij daarvan believen te gaudeeren."

Voor de Classe van Schieland (Rotterdam) staat in de uitgegeven Orders enz. (Hoofdstuk VIII, art. 4): »De Emeriti uit de steden, welke leden van hunne Kerkenraden blijven, behouden in de Classicale vergadering eene *concluderende* stem; maar die van het platte land, welke geene leden van hunne gewezen Kerkeraden zijn, behouden alleen *sessie* en eene *adviseerende* stem"; met bijvoeging van: »N.B. Deze Classicale resolutiën vervallen door de Resolutie van hun Ed. Gr. Mog. van 28 Meij 1751, waarbij hoogst dezelven verklaren, door den titul *Salvo honore*, aan de Emeriti gegeven, te verstaan, dat dezelve, *op hunne plaatzen blijvende woonen*, niet alleen eene *adviseerende*, maar ook eene *concludeerende* stem in *Kerkenraad* en *Classis* hebben zullen."

Maar ik mag de aanhalingen niet te zeer vermenigvuldigen. Uit het aangevoerde is nu toch wel duidelijk, hoe men op kerkrechtelijk standpunt over de gemaakte quaestie te oordeelen heeft.

2°. Met alle die bepalingen was de kerkelijke practijk geheel in overeenstemming; ook in Classen, gelijk b.v. die van Walcheren, waar men in het Reglement de bepaling niet had opgenomen. Zonder twijfel zijn de voorbeelden, die daarvan zijn aan te voeren, niet zeer talrijk; deels omdat zij in Archieven verscholen liggen; deels, en vooral, omdat men in vroegere eeuwen betrekkelijk zelden emeriteerde, maar desverzocht veel liever een adjunct- of hulpprediker aanstelde, zoodat een emeritus, die nog eenig werk kon doen, niet zoo dikwijls voorkwam. Toch zijn er ook wel gevallen die algemeen bekend zijn. Zoo b.v. de hierboven vermelde gevallen uit de provincie Utrecht; waarin ook sprake is van een emeritus, die als zoodanig zitting had in de Classe en ook ter Synode gedeputeerd was (geheel eveneens als Prof. Kuyper). En een even toepasselijk voorbeeld geeft de bekende hoogleeraar J. W. te Water, die, te Vlissingen predikant zijnde, in 1779 hoogleeraar te Middelburg werd, maar zonder aldaar tevens predikant te worden (gelijk anders bij hoogleeraren overal de gewoonte was, zij het ook zonder verplichting tot het meeste dienstwerk), en die toen als emeritus-predikant van Vlissingen zijne volle bevoegdheid in de Classe bleef houden, en zelfs een zeer werkzaam lid is geweest. Hij zelf verhaalt daarvan in zijn Levensberigt, dat hij »ontslag verzocht van zijnen gewonen Evangeliedienst in de Vlissingsche gemeente, met behoud van alle eere" (blz. 43); dat hem dit gegeven werd, o. a. doordat eenige politieke tegenstanders de bedoeling en de strekking van die vraag niet begrepen; maar, schrijft hij, »mijne vrienden wisten zeer wel, waarom ik ontslag vraagde, doch behoudens alle eere. Ik wilde een lid van den Vlissingschen Kerkeraad blijven, om dus stem en zittinge in de Classis van Walcheren te behouden; van welke sommigen bedoelden mij voortaan onbevoegd te rekenen" (blz. 44). Indien destijds ook maar iemand gedacht had, gelijk thans Prof. de Cock doet, of indien daarvoor ook maar eenige grond ware aan te voeren geweest, de vijanden van te Water zouden dat zeer zeker wel hebben aangegrepen. Onder de vigueur van het Gereformeerde kerkrecht konden zij er echter niets tegen doen. Prof. te Water was in Middelburg als emeritus-predikant; want, schrijft hij (blz. 57), »bij het aanvaarden en waarnemen van het Hoogleeraarsambt te Middelburg was

ik niet verpligt tot den predikdienst en ik verkoos ook niet mij daartoe te verbinden"; en in de kwaliteit van Vlissingsch predikant (emeritus) zat hij in de Classe. Eerst bij het jaar 1785, toen hij als hoogleeraar naar Leiden ging (waar hij ook predikant en dus lid van de Classe werd), teekent hij aan (blz. 58): »Nu nam ook mijne betrekkinge op de Classis van Walcheren een einde."

3°. De vergissing, die het mogelijk maakt, alle de sub 1° en 2° vermelde bepalingen en feiten over het hoofd te zien, ligt eenvoudig hierin, dat men zich het emeritaat voorstelt als eene losmaking van het ambt of wel van de gemeente, in plaats van het op te vatten als eene vrijstelling van het dienstwerk, waarbij altijd de bevoegdheid toch ten volle blijft. Dit laatste was de vaste beschouwing, tot in onze eeuw. En dan ook op ander gebied, dan het kerkelijke. In het reeds aangehaalde werk van Prof. Water is ook daarvan te lezen, waar hij (blz. 162—165) beschrijft, hoe hij, tegenover de toen opkomende andere beschouwing, zijn recht en zijne bevoegdheid als emeritus hoogleeraar met goeden uitslag gehandhaafd heeft. Intusschen, die andere beschouwing, die uit de revolutionaire en collegiale beginselen voortvloeide, werd al spoedig de heerschende: allereerst op Kerkelijk gebied, door de organisatie van 1816; en daarna ook op ander gebied, b.v. op het Universitaire, door de Onderwijswet van 1878. Daardoor wordt van die beschouwing allicht onwillekeurig iets overgenomen. Maar toch is en blijft zij principieel onjuist. En door onze Kerken moet in ieder geval de daaraan tegenovergestelde beschouwing worden vastgehouden.

Maar ik moet afbreken, ook al zou er over al de genoemde punten nog wel veel zijn bij te voegen. Ik mag van den geachten Redacteur niet te veel plaatsruimte vragen, en ik mag ook het geduld van de lezers niet te veel op de proef stellen. Zoo ik toch reeds de maat eenigszins te buiten ging, zij het mijne verontschuldiging, dat de zaak inderdaad van het hoogste gewicht is.

F. L. Rutgers.

Amsterdam, 3 Dec. 1892.

Dit door Prof. Rutgers aan de *Bazuin* ingezonden stuk meenden we te mogen en te moeten overnemen, én om het hoog gewicht van het onderwerp, én om de bijdrage, die het als zoodanig geeft voor de kennis van ons Gereformeerd kerkrecht. Het stuk van Prof. De Cock, waarop het een terugzing is, vindt men onder de rubriek *pers*.

Toch is er nog een andere reden, waarom deze kleine polemiek tusschen twee Gereformeerde hoogleeraren op zulk een schijnbaar onbeduidend, maar toch zoo diep ingrijpend punt, in zoo hooge mate de aandacht verdient.

Vergissen kan de beste zich. Wien overkwam het niet? En allicht dat een ander maal Dr. Rutgers op soortgelijke vergissing gewezen wordt door hem, die nu in dwaling verkeerde.

Maar toch neemt dit niet weg, dat al zulke vergissing haar bedenkelijke zijde heeft.

Immers in elk geschil kiezen de kerken al spoedig partij; want op theologisch gebied grijpt bijna alles onmiddellijk in het kerkelijk leven in. Zoo vloeit hier een bron van altoos dreigende verdeeldheid.

En wat blijkt nu?

Dit, dat zoo de heeren De Cock en Rutgers bij elkaar hadden gewoond, elkaar dagelijks hadden kunnen spreken en in één faculteit of aan één school hadden gewerkt, van dit altoos min aangenaam incident geen sprake zou zijn geweest.

Waar overtuiging of beginsel in het spel is, moet uiteraard gestreden.

Maar een geschil dat alleen ontstaat, omdat men niet van elkaar af weet, en den dagelijkschen omgang mist, is niet verantwoord.

Ook daarom zal het zulk een winst zijn, zoodra er een deugdelijk organisch verband tusschen School en Faculteit is gevonden.

De doceerende theologische kracht voor onze kerken moet in één verband werken.

Concertbezoek (7).

Wel verre van vijandig te staan tegenover het schoone en het genot van het schoone, dat God ons in de wereld der tonen schonk, dringt veeleer alles ons, om het ontginnen van die goudmijn aan te moedigen.

Dit kunnen, mogen en willen we niet anders, omdat Gods heilig Woord ons ook hier leiden moet.

Wie schiep nu de muziek? Wie anders dan God? Er moet dus de idée, de gedachte, de bevatting van geheel de wereld der tonen in God zijn geweest, eer ze een uitgaand werk in zijn schepping werd.

Wie anders dan de Heere onze God is het, die ons menschen, den eene in meerdere, den andere in mindere mate, het zintuig schonk, om die golven van harmonisch geluid in ons oor, en door ons oor in onze ziel op te vangen, en wat in die golven spreekt, te verstaan?

En ook, wie anders dan de Heere onze God schonk aan de machtige componisten hun kunstenaarsnatuur, hun innerlijken zielsdrang, hun genialen greep en hun rijke composities?

Maakt dan God zelf geen muziek in heel zijn schepping? Of hebt ge nimmer de plechtige, zoo verhevene en aangrijpende muziek van den grooten Oceaan beluisterd? Is er geen dreunen uit de tonenwereld in zijn donder? Ruischen niet in zijn natuur de beken en stroomen? Is er soms geen heerlijke muziek in het gieren en loeien van den stormwind, en in het suisen van de zachte koelte? En wat, wat zingt het vogelheir anders dan een zang, dien God het geleerd heeft? Zang der vogelen in het woud, een zang van zijn Engelenkoor bij de gouden harpen in de heerlijkheid om zijn troon! En hoe zou dan een kind van God een vijand van de muziek, als Goddelijke schepping, *kunnen* zijn?

In de hel is geen muziek. Daar is niets dan het knersen der tanden. Maar in Gods hemel, en in het rijk der heerlijkheid dat komt, is het al één lied, één zang, één tokkelen van de gouden harpen. Zelfs het laatste oordeel en 's Heeren weerkomst wordt met het bazuingeschal van den Archangel ingeleid.

Lees eerst, en zing dan den 150en Psalm mee, en zeg zelf, hoe eerbied voor Gods Woord met de minachting of ook maar onderschatting van de tonenwereld zou kunnen gepaard gaan.

Uit onze kerken, uit onzen eeredienst, het is zoo, hebben wij, Calvinisten, radicaal als we in alles zijn, op *radicale* wijs elke poging, om de kunst voor de religie in de plaats te stellen, weerstaan.

We dulden in onze bedehuizen geen beelden en geen schilderijen, en zoo ook geen solo's en geen koren, noch zelfs een orgel, dat meer wil doen, dan het gezang der gemeente steunen.

Maar beeld u nooit in, dat hier vijandschap tegen de kunst in spreekt. Al wat hierin spreekt is welbewust verzet tegen den mensch, den zondigen mensch, die de kunst in het heiligdom misbruikt heeft, om de zinnen in plaats van de ziel te treffen; Gods creatuur in plaats van Hem, den Schepper, te eeren; en schijnaandoeningen van vroomheid voor dieper roeringen der ziel in de plaats te geven.

Wat in Gods huis geroerd moet is niet *het oor*, maar is *de conscientie*. En zoo ge naar Israël verwijst, waar dit toch anders was, zoo willen we ook daarop antwoorden, maar nu niet. Thans zou dit te ver afleiden.

Omdat ik in het gebed de oogen sluit, haat ik daarom de wereld, met al wat ik liefs in de wereld bezit? En zoo ook: omdat ik in Gods huis Hem, *Hem alleen* zoek, en door geen kunst wil worden afgeleid, zal ik daarom geacht worden een hater van het schoone te zijn?

Zóó weinig, dat we veeleer de pogingen, om door zangles op school, en door oefening in zangvereenigingen, het gezang in Gods huis te verbeteren, van harte toejuichen, mits het maar nooit het gevolg hebbe, dat men in de kerk komt om zijn mooie stem te laten hooren; maar in de kerk verstaat en doorleeft, ook onder het lied, wat verootmoediging, wat lof en wat aanbidding is.

Een menschenziel in Gods huis, die niet aanbidt, is *on*schoon, is *leelijk*, vloekt tegen de heilige kunst; en daarentegen een eenvoudig moederke, dat in Gods huis met haar ziel in de ontroering der aanbidding komt, is in den hoogsten zin *schoon*.

Alles op zijn tijd, en alles op zijn plaats. Maar in Gods huis is keel-expositie en instrumenteele virtuositeit *niet* aan zijn plaats. Daar vraagt de kenner om een ander, om een *hooger* schoon.

Kunt ge daarentegen, in het gemeene leven, altijd meerderen in het schoon van Gods tonenwereld inleiden, en met een programma, zonder gif voor de zielen, door goede uitvoering die tonenwereld ruischen doen, o, laat het dan toch niet, en geniet ook deze kostelijke gave van uw God.

Ons ideaal zou het zelfs zijn, indien er vroeg of laat nog eens uit ons Calvinistisch volk een componist als Bach of Mozart mocht opstaan, die al de zielservaring en al de zielsworsteling en al den zielstriomf van een kind van God, dat uit den dood in het leven overging, in zuivere, rijke, dweepende symfonieën wist te stamelen.

Uit zulke symfonieën moet het lied der verlosten voor den Troon bestaan, en wie ons zulk een symfonie op aarde te beluisteren gaf, zou hemelmuziek op aarde doen hooren.

Juist echter omdat we de muziek als gave Gods, en als voertuig der ziel zoo zeer hoog en hooge stellen, moet er wel tegen getoornd, als de zondige mensch ook deze kostelijke gave Gods misbruikt; voorbijziet, dat de zonde, gelijk in alles, zoo ook in de wereld der tonen indrong; en er zelfs bij de kinderen Gods, verlosten door het bloed des Lams, worden gevonden, die hier niets van merken, niets van speuren, en vrij dit zondige, dit giftige, in hun ziel laten invloeien, als het maar *formeel* schoone muziek is.

Dit is ieta van Satan, voor u verschijnende als een Engel des Lichts.

En toch, zóó onnadenkend gaat het onder de minnaars der muziek gemeenlijk toe, dat zelfs de vraag, of de musiek ook door zonde vergiftigd kan zijn, bijna in niemands zin opkomt.

Bij de muziek schijnt alles geoorloofd. Er is geen waarheid, er is geen zelfbesef in.

Of, om dit één voorbeeld te nemen, als ge Calvinisten vindt, die met onzen Catechismus belijden, dat de Mis geen eeredienst maar afgoderij is, en ge hoort dan toch diezelfde Calvinisten, met de hoogste tonen, het *Ave verum Corpus*, d. i. het aanbiddingslied van de Hostie uitgalmen, waar is dan het zielsbesef, het weten wat men doet, waar het *geestelijk onderscheiden*?

Recensie.

De heer R. Boerma te Groningen gaf een herdruk van Ægidius Francken, *Kern der Christelijke leer*.

Deze uitgave juichen we toe.

Vooreerst omdat er uit blijkt, dat de Gereformeerde boekenmarkt volstrekt nog niet oververzadigd is, en steeds nieuwe koopers voor de oude waar ziet aankomen.

Ten tweede omdat de uitgave niets te wenschen overlaat.

En ten derde, omdat Francken veel heeft, waardoor hij zich ook nu nog aanbeveelt.

Want wel voldoet hij voor onzen tijd niet meer, en zou hij, had hij nu geleefd, gelet hebben op allerlei vragen en bedenkingen, die in zijn tijd nog niet aan de orde waren. Maar onder de schrijvers van zijn tijd is hij toch een van de beste, klaarste en volledigste.

Hij ligt nog achter Comrie, en komt dus niet in de geschillen van het laatst der vorige eeuw; maar wel klinkt nog in hem na die goede kerngezonde theologie uit de beste dagen van den bloeitijd onzer kerken.

In elk geval steekt de degelijkheid van Francken even hoog uit boven de oppervlakkigheid van het Methodisme, als zijn helderheid en klaarheid boven de taalverwarring en verwarring van denkbeelden, waarop de troebele mystiek der ethische mannen ons volk vergast.

Kuyper

Voor Kootwijk's Scholen.

Ontvangen door Ds. J. H. Houtzagers te Kootwijk, voor de school te Kootwijk, van C. B. uit A *f* 250, van IVB, te Delfzijl, *f* 2.50; van H. O. te Lunteren, toegezonden door den heer Mr. T. Baron Mackay te 's Gravenhage *f* 2.50.

Ontvangen door den heer J. IJsebrand te Amsterdam: van de Ger. kerk Doesburg B door tusschenkomst van den heer Hazelhoff, *f* 2.50, van de Wed. IJ. *f* 1, H. P. *f* 15, Mevr. E. *f* 5 en door tusschenkomst van den heer A. Punt, van den kerkeraad te W. *f* 1.58, den heer J. J. de H. *f* 7.50.

Uit de Pers.

De billijkheid vordert, dat we ook het stuk van Prof. De Cock in zijn geheel ter kennisse van onze lezers brengen.

Het kwam voor in *de Bazuin* van 2 December, en luidt aldus:

Sedert de Afscheiding in 1834 meende de Afgescheidene kerk, dat volgens de Kerkenorde van Dordrecht, anno 1619 het niet geoorloofd is, dat dezelfde persoon belast wordt met het voorzitterschap van twee achtereenvolgende vergaderingen. Vandaar dat het de aandacht trok en zelfs eenigermate bevreemding wekte dat bij de broeders, die in 1886 uit de Hervormde kerk zijn getreden, dezelfde persoon belast werd met de leiding van de drie laatste Synoden, die door hen zijn gehouden. Ook zij hadden evenals wij de D. K. als regel voor de Kerkregeering aangenomen.

De oplossing hiervan vindt men echter in de Acta van de Voorloopige Synode, gehouden te 's Gravenhage, anno 1891.

Art. 8 dier Synode luidt: »Overgaande tot de keuze van een moderamen, behandelt de Synode allereerst de vraag of niet Art. 41 der Kerkenordening eenige beperking gat aan de keuze van eenen Voorzitter. Dr. L. H. Wagenaar en Dr. P. L. Rutgers wijzen er op, dat wel Art. 41 verbiedt denzelfden dienaar te belasten met de leiding van twee achtereenvolgende Classes, maar dat ten aanzien van Synoden de practijk der Gereformeerde kerken geheel anders is geweest, en dat b. v. de geschiedenis van Caspar van der Heiden in 1571 en 1574 toont, hoe men er soms prijs op stelde, tweemalen achtereen het praesidium aan denzelfde personen op te dragen." Is deze verklaring van art. 41 der K. O. juist, dan is er geene bepaling te vinden waarom niet in de particuliere en generale Synoden dezelfde persoon telkenmale het praesidium mag waarnemen. Dat zij juist is en den geest en de bedoeling der K. O. kennen doet, meen ik echter te moeten ontkennen en wel op grond van de K. O. zelve. Doch vooraf ga de opmerking, dat de heeren Wagenaar en Rutgers zich ter rechtvaardiging van hunne opvatting geheel ten onrechte beroepen op de practijk der Vaderen zooals die zou gebleken zijn in de Synoden van 1571 en 1574. De Synode van 1571 was eene *generale* Synode, maar die van 1574 eene *provinciale of particuliere* Synode.

Dat dezelfde persoon, b. v. de praeses van de laatst gehouden generale Synode te Amsterdam, in een en hetzelfde jaar praeses ware en *van de generale* en *van de particuliere* Synode is door niemand gezicht in de K. O. verboden te zijn. Die twee Synoden zijn geheel verschillende vergaderingen, evenals de Kerkeraads- en de Classikale vergadering verschillen.

Bij Caspar van der Heiden kan er dan ook niet gezegd worden, dat hem tweemalen achtereen het praesidium der Synode is opgedragen. En er is, zoover ik weet, in de geschiedenis der Vaderlandsche kerk geen voorbeeld aan te wijzen dat óf in eene provinciale Synode óf in eene generale het praesidium aan denzelfden persoon tweemalen achtereen is opgedragen. Dat dit driemaal in eene Synode geschiedde is zeker geheel eenig in de geschiedenis der Gereformeerde kerken van alle landen.

Wat nu Art. 41 der D. K. zelve betreft kan worden toegestemd, dat hier alleen sprake is van de Classis en evenzeer, dat er aangaande de particuliere en generale Synode geen bepaald artikel is te vinden.

Maar de K. O. beveelt in art. 37, »dat in plaatsen waar meer Dienaren zijn, dezen bij gebeurte praesideeren." President te zijn in twee achtereenvolgende kerkeraadsvergaderingen is dus volgens de K. O. niet geoorloofd. En in art. 41 wordt ditzelfde gezegd van de Classicale vergaderingen; en waar het in de vrijheid wordt gelaten dat er bij beurte worde gepresideerd of dat de praeses worde verkozen wordt er uitdrukkelijk bijgevoegd: »Zoo nochtans dat dezelfde tweemaal aan een, niet zal mogen verkoren worden."

Waarom, zoo vragen we, hebben onze Vaderen in alle Kerkenordeningen sedert 1578 uitdrukkelijk bepaald, dat èn in Kerkeraads èn in Classicale vergaderingen dezelfde persoon niet tweemaal achtereen tot praeses verkoren mocht worden? En het antwoord zal wel geen ander kunnen zijn, dan dat zij alles wilden voorkomen wat zelfs maar den schijn zou kunnen geven, dat de eene dienaar boven den anderen stond.

En dit geldt eveneer voor de particuliere en generale Synode als voor de Kerkeraads- en Classicale vergaderingen.

Er wordt dan ook van de benoeming van een praeses voor deze vergaderingen met geen enkel woord gesproken. Dit scheen ten eenenmale overbodig, dewijl in art. 34 gezegd was, dat in alle vergaderingen een praeses moest wezen en de wijze van aanstelling geacht kan worden genoeg bepaald te zijn door art. 37 en 47.

Een andere vraag is het, of een emeritus-predikant afgevaardigd kan worden naar eene meerdere vergadering. En ook deze vraag moet ontkennend beantwoord worden. Een emeritus predikant staat buiten den Kerkeraad en heeft evenmin als een ander lid der gemeente eenig gemeentelijk ambt. Wordt hij door de gemeente verkozen als ouderling dan staat hij in de rij der ouderlingen en niet in die der predikanten. En wordt hij dan door den Kerkeraad of eenige vergadering als afgevaardigde gezonden naar eene meerdere vergadering, dan heeft hij in die vergadering zitting als ouderling en niet als predikant.

En dewijl, volgens de Kerkenorde, in eene Kerkelijke vergadering alleen predikanten tot praeses benoembaar zijn, mag een emeritus-predikant, die als ouderling zitting heeft, niet tot praeses worden benoemd, tenzij in het geval dat er geen predikant aanwezig ware.

De Classis der Ned. Geref. kerk van Amsterdam—Hoorn—Edam handelde dan ook in strijd met de Kerkenorde toen zij in 1890 en volgende jaren een emeritus predikant benoemde voor de voorloopige Synode, dewijl hij in zijne kwaliteit als emeritus predikant in 't geheel niet benoembaar was.

Ik meende dat het noodig was op deze beide zaken eens te wijzen ten einde voor 't vervolg tevoorkomen, dat deze afwijkingen van de K. O. als regel in de kerk zouden kunnen beschouwd worden.

Men ziet hieruit, dat Prof. De Cock volstrekt geen rechtstreekschen aanval op de Generale Synode bedoelde; maar dere zaak slechts in het verband met een geheele reeks artikelen, over dit punt ter sprake bracht.

Dat er een *nulliteit* voor de Generale Synode in school, is hem zelf hoogst waarschijnlijk eerst door de replick van Dr. R. in de gedachte gekomen.

Kuyper

Officieele Berichten.

Met verkorting uit het Kerkblad van 16 Dec.)

Verslag van de vergadering van de Geref. kerken der Classis Alkmaar gehouden te Helder den 1sten Dec. 1892.

De vergadering wordt geopend door Ds Contant, die volgens toerbeurt praesideerde, terwijl als scriba en assessoren respectievelijk worden benoemd: Ds. Gideonse, Ds. Wegchelaar en Ds. Bakker, nadat uit het onderzoek de credentie-brieven gebleken was, dat 15 kerken vertegenwoordigd waren door 28 afgevaardigden.

Voorgelezen wordt de »acte van voorloopige ineensmelting der beide Geref. kerkformaties te Helder," welke daarna met algemeene stemmen door de Classis wordt geapprobeerd, waarna de praeses een woord van gelukwensch uitspreekt tot de afgevaardigden dier kerk en de vergadering hun Ps. 134 : 3 toezingt.

De vacatuur-beurten worden geregeld.

Nadat de praeses reeds in het begin der vergadering had medegedeeld, dat Z.W.Eerw. de roeping van de kerk te Biezelinge had aangenomen, spreekt hij een woord van afscheid van deze Classis, 'twelk door Ds. Klercq, als oudsten leeraar dezer Classis werd beantwoord.

Vergadering van de Classe Zutphen gehouden te Aalten den 1sten December, en voortgezet te Winterswijk den 8sten December.

Ds. Gangel, die na volgorde het praesidium waarneemt, opent de vergadering.

Naar toerbeurt treden Dr. Franssen en Ds. Lindeboom op als Assessor en Scriba.

Hierna worden de ingekomen stukken gelezen en onderscheidene rapporten uitgebracht.

Het Concept van »de huishoudelijke regeling voor de Classe Zutphen van de Gereformeerde kerken in Nederland" wordt in bespreking gebracht:

De behandeling van deze huishoudelijke regeling" geeft aanleiding tot zooveel discussie, dat men ze niet heeft kunnen afhandelen in deze Vergadering, waarom besloten wordt 8 dagen later deze Vergadering voort te zetten, en wel te Winterswijk.

Acht dagen later waren de broeders ter bestemder ure te Winterswijk bij elkander.

Nadat de Vergadering op de gewone wijze door den Voorzitter is geopend, wordt de bespreking van de »huishoudelijke regeling" voortgezet en ten einde gebracht.

De ingekomen stukken zijn thans aan de beutt.

Nadat nog herinnerd is, dat op de eerste Classicale verg. collecten moeten worden gestort voor de Theol. School en Pred.-Wed.-Weezen en Emer. Pred. wordt de Verg. met dankzegging gesloten door br. ouderling De Monnik.

Buitenland.

Frankrijk. Het Parijsche Consistorium contra den kerkeraad van het Oratoire.

Zij die zich gingen inbeelden, dat van lieverlede in den boezem der Gereformeerde Fransche staatskerk de strijd tusschen evangelisch en liberaal zou moeten verdwijnen, moeten wel te leur gesteld zijn door hetgeen in 't begin dezer maand het consistorie van Parijs (een soort classicaal bestuur) durfde bestaan. Met 16 stemmen tegen 10 en twee blanco briefjes, weigerde het Parijsche consistorie het beroep van den heer Roberty als predikant van het Oratoire, in de vacature ontstaan door het overlijden van den predikant Recolin, goed te keuren.

Het is te verstaan dat deze beslissing niet weinig de geesten ontroerd heeft daar het ontwijfelbaar was, dat orthodoxen en liberalen steeds nader tot elkander kwamen. Vergaderingen van z.g. rechtzinnigen en conferentiën van liberalen wisselden lieve woorden, en de tijd scheen niet verre meer, waarin beide partijen aan de regeering eene officieele synode zouden vragen met bloot administratieve macht, zoodat de meest uiteenloopende gevoelens in zulk eene synode zouden worden saamgevoegd Dan hadden in de Gereformeerde staatskerk alle richtingen evenveel recht van bestaan, en die kerkelijke vrijheid zou dan de vrede en de eenheid waarborgen.

Dat dit geen loutere droombeelden waren, blijkt uit het feit, dat de z.g. rechtzinnigen steeds meer van de Gereformeerde belijdenis afweken, terwijl de liberalen zeer gematigd optraden. De Duitsche Ritschliaansche Theologie telt onder de predikanten die voor rechtzinnig willen doorgaan vele aanhangers, haast zouden wij zeggen dat er geen leeraar aan te wijzen is, die de banier der Gereformeerde belijdenis omhoog houdt.

Nu is de zoete rust waarin men een tijd lang verkeerde, verstoord. Het beroep van een beslist modern predikant in Parijs, gelijk de heer Roberty is, heeft te Parijs en in geheel Frankrijk een reactie doen ontstaan, waarvan het resultaat was dat het genoemd consistorium de approbatie van dat beroep weigerde. Men kon het toch niet verdragen, dat het kerkelijk liberalisme waar men meende dat het langzamerhand verdwijnen zou, triumfantelijk en definitief zou wederkeeren. Sommigen waren door die stouten stap door den kerkeraad van Oratoire gedaan door een beslist modern te beroepen, ongerust geworden. Men gevoelde dat wanneer het zoo doorging de grenslijn tusschen belijders en bestrijders geheel zou worden uitgewischt. Zou nu het besluit van het Consistorium van Parijs, het sein zijn tot een vernieuwden strijd tegen het liberalisme? Deze vraag is niet te beantwoorden. Maar wel zijn wij er van overtuigd, dat de strijd tegen het modernisme op niets zal uitloopen, wanneer het door de evangelische partij niet ingezien wordt, dat men in den strijd tegen het liberalisme ten slotte geheel het onderspit delven moet, wanneer men zich niet plaatst op den bodem der Gereformeerde belijdenis en de verderfelijke strekking van de Duitsche vermittelungstheologie gaat inzien.

Formeel is het Parijsche consistorium geheel in zijn recht. In het decreet van 26 Maart 1852 en in een ministerieel besluit van 20 Mei 1853, heeft de kerkeraad eener gemeente het recht om een of meer candidaten voor eene predikants-vacature aan het consistorium waaronder hij resorteert voor te dragen, terwijl het consistorium hem benoemt, dien hij 't meest geschikt acht. In den regel beroept de kerkeraad een predikant en vraagt dan aan het consistorium om approbatie. Het consistorium heeft dus niet het recht om een predikant aan een gemeente op te dringen.

In den loop van de laatste veertig jaren hebben de consistoria meermalen van het hen door den Staat toegekende recht, gebruik gemaakt en dit gaf aanleiding tot velerlei getwist. Om daaraan een einde te maken, besloot de Synode van 1872 het volgende:

Art. 13. De kerkeraad beroept een leeraar.

Art. 14. In de maand die op de mededeeling van dit uitgebrachte beroep aan den voorzitter van het consistorium volgt, zal het consistorium, wettig bijeengeroepen zijnde, het recht hebben om zich tegen het uitgebrachte beroep te verzetten, terwijl indien het consistorium het goed vindt om van zijn recht gebruik te maken, het beroep voorloopig niet doorgaat. Het zal dan aan de particuliere synode staan om te oordeelen of het verzet van het consistorium al dan niet gewettigd is, welke particuliere synode binnen twee maanden daarover te beslissen heeft. Zoo noodig zal het conflict gebracht worden voor de Algemeene Synode. In geval van vacature zal een predikant niet aan de kerk kunnen opgedrongen worden."

Gelijk bekend is heeft de staat geweigerd de beslissingen der synode van 1872 goed te keuren, omdat de liberalen de korte door die synode opgestelde belijdenis, die alle predikanten moesten onderteekenen, niet wilden onderschrijven en omdat er door de synode bepalingen gemaakt waren in zake het stemrecht in de kerken, die mede den liberalen niet naar den zin waren. Daarom is het decreet van 1852 nog in de Fransche Gereformeerde staatskerk van kracht. Het is ook bekend dat door de Fransche overheid de Gereformeerde kerk van Parijs in acht parochiën is verdeeld, ook weder op het aandringen van de liberalen, die daardoor in enkele parochien de meerderheid zouden verkrijgen en dan in staat zouden zijn om eenige moderne of liberale predikanten in Frankrijk's hoofdstad te verkrijgen. Dit is hun dan ook in de parochie van het Oratoire gelukt. Maar men heeft er niet op gerekend dat het consistorium niet altijd de beroepen op moderne predikers uitgebracht zou blijven goedkeuren.

Moeilijk is het te zeggen wat de gevolgen zullen zijn van het uitgebroken conflict tusschen den kerkeraad van het Oratoire en het consistorium. Zeker is het dat de heer Roberty als hulpprediker in het Oratoire blijft voorgaan. Volgens de *Temps* zal de heer Roberty zijn ontslag als hulpprediker aanvragen, terwijl dan de stembevoegden der parochie in de gelegenheid zullen gesteld worden om hem opnieuw te kiezen. Of het consistorium dan zijn oppositie volhouden zal, staat te bezien. Wellicht gaat dat lichaam er toe over, om gelijk nu reeds in de *Eglise libre* voorgesteld wordt, dit beroep van de heer Roberty aan de regeering over te brengen zonder daaraan zijn goedkeuring te hechten en ook zonder zich daartegen te blijven verzetten. Reeds nu sprak bovengenoemd orgaan het als onwaarschijnlijk uit dat het consistorium aan een gemeente die liberaal is een rechtzinnig predikant zou willen opdringen.

Daarvan is natuurlijk geen sprake, want het recht van beroep blijft steeds aan de parochie. Doch de vraag is en blijft, zal het consistorium zijn verzet doorzetten, zoolang hun voorgesteld wordt het beroep van een liberaal of modern predikant goed te keuren.

Overigens doet het ons weldadig aan, dat sommigen in Frankrijk beginnen te beseffen, dat men door verzoening op kerkelijk gebied met liberalen en modernen te zoeken, op een dwaalspoor geraakte. Het feit dat op te merken viel, dat zich noemende orthodoxe consistoriën een liberaal zij het ook een gematigde, aan de regeering voordroegen, tot hoogleeraren aan de theologische faculteit van Montauban te worden benoemd, deed ons vreezen, dat men zelfs van elke poging om de kerk des Heeren te redden uit de handen van het ongeloof opgegeven had. Mocht men bij den voortgezetten strijd, maar gaan inzien, dat het terrein waarop men zich geplaatst heeft om den vijand wederstand te bieden, niet de vaste rots is, waarop Christus zijne kerk wilde bouwen.

Overigens steekt het optreden van het consistorium van Parijs zeer gunstig af bij het doen van de z.g. classicale besturen van het Ned Herv. kerkgenootschap Deze, ook al zijn zij in rechtzinnige handen' keuren zonder blikken of blozen beroepen goed van mannen, die volgens Gods Woord niet anders dan wolven in de schaapskooi Christi zijn. En al doet ook een enkel classicaal bestuur eens eene poging om een bestrijder van al hetgeen den Christen dierbaar is, te weren er is totnogtoe geen provinciaal kerkbestuur gevonden dat den moed heeft om voor de kudde des Heeren op te komen.

Duitschland. Schrijven van den Pruisischen Opperkerkeraad over de zaak Harnack,

Eindelijk heeft dan toch de Opperkerkeraad der Pruissische landskerk een woord doen hooren over de zaak van den Berlijnschen hoogleeraar Harnack, die gelijk we reeds meermalen mededeelden, een aanval deed op de Geloofsbelijdenis, vervat in de bekende XII artikelen. Het rondgaand schrijven van bovengenoemd kerkelijk lichaam luidt aldus:

»Berlijn 25 November 1892. Ingevolge de beraadslaging, die wij den 18de November met de heeren Generaal-Superintendenten gehouden hebben met betrekking tot de handhaving der apostolische geloofsbelijdenis, nemen wij de vrijheid om het volgende te kennen te geven:

Met al de heeren Generaal-Superintendenten betreuren wij het, dat door de uitlatingen van professor Harnack, in zijn gepubliceerd »antwoord aan studenten in de theologie", over de waarde en het kerkelijk gebruik van de XII artikelen, zoowel bij vele Evangelische predikanten, alsook in breede kringen van het Evangelische volk, een diepe ontroering is te voorschijn geroepen.

Deze ontroering (Beunruhigung) is in zijn diepsten grond te verklaren, uit de omstandigheid dat men door de uitingen van genoemd stuk over de apostolische geloofsbelijdenis, de eenheid (Vollbestand) van het Christelijk geloof, in het bijzonder de grondleer van de menschwording van Gods Zoon, acht in gevaar gebracht te zijn. Ten aanzien van die vrees eeren wij het als eene bijzondere genadiglijke leiding Gods, dat inmiddels de verheffende belijdenisdaad van Zijne Majesteit den keizer en koning en van de Evangelische vorsten van Duitschland te Wittenberg den 31sten October vergaderd, door welke ook het vasthouden aan het geloof in Gods Zoon, als de gemeenschappelijke band der Christelijke kerk, eenvoudig maar beslist uitgesproken is, in de breedste kringen en afdeelingen der Evangelische kerk luiden weerklank gevonden heeft.

Voor zoover de verontrusting naar het getuigenis van den heer Generaal-Superintendent